

8. Чайковський Я. „Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування” // Банківська справа. – 2005. – №2. – С.36–47.

Шевченко Н.Ю.

НАСЛІДКИ ВСТУПУ ДО СОТ ДЛЯ УКРАЇНИ У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Процес приєднання України до СОТ розпочався ще у 1993 р. Регулювання світової торгівлі промисловими товарами відбувається завдяки розвинутій, відпрацьованій системі, аграрний же сектор економічно розвинутих країн довгий час користувався державною підтримкою та захистом і лише останнім часом відбулася значна лібералізація у сфері сільського господарства.

Низку праць вітчизняних вчених присвячено проблемам приєднання України до СОТ у сфері агропромислового виробництва зокрема, Нієвський О., Шпичак О.О., Точиліна В.О., Бойчук О.І., Ганначенко С.Л., Саблук П.Т. та інших.

Метою та завданням роботи є аналіз наслідків вступу України до СОТ та визначення змін тарифних ставок у сфері агропромислового виробництва.

Положення Угоди про сільське господарство (УСГ), закріплених в ході Уругвайського раунду переговорів СОТ (УРП), що завершився 1994 року, встановили умови, згідно яких Україна веде переговори з вступу до СОТ щодо сільськогосподарської продукції. Крім того, існують ще декілька Угод, які безпосередньо стосуються сільського господарства. Це такі угоди як: "Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів" (УСФЗ), "Угода про технічні бар'єри торгівлі", "Угода про інвестиційні заходи щодо торгівлі", а також "Угода про Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights".

В цілому ж УСГ та УСФЗ містять положення стосовно основних чотирьох сфер агропромислового виробництва. Це є доступ на ринок, внутрішня підтримка, експортні субсидії, санітарні та фітосанітарні заходи.

Що стосується доступу на ринок, то Україна запропонувала знизити свої тарифи на основні сільськогосподарські продукти в середньому, приблизно з 30% до 13%. Максимально допустимий рівень тарифних ставок для сільськогосподарської продукції очікується на рівні 20%, за винятком декількох товарних позицій. Як, наприклад, цукор (50%) та соняшникова олія (30%). Наслідком членства в СОТ буде також те, що застосування специфічних тарифів на сільськогосподарську продукцію в Україні буде урізано на користь адвалорних тарифів. До того ж, схоже на те, що Україні не буде дозволено вдаватись до особливих запобіжних заходів. Положення про особливі запобіжні заходи були введені наприкінці Уругвайського раунду як засіб надання таким країнам, як ЄС – яким необхідно було трансформувати змінні імпорتنі збори та інші нетарифні бар'єри в торгівлі у фіксовані тарифи - засобу, щоб подолати хвилю імпорту, яка може з'явитись як результат. Оскільки Україна не застосовує подібних нетарифних імпорتنих бар'єрів, їй не потрібно буде "тарифікувати" їх в результаті членства в СОТ, а отже, не існує загрози різкого збільшення імпорту у порівнянні з його нинішнім фактичним обсягом [2].

Болючим для України у сфері доступу на ринок є цукор. Цукор є єдиним головним аграрним продуктом, на який Україна не запропонувала поступки в тарифах. Україна є нето-імпортером цукру, а отже контроль над імпортом разом із запровадженням квотуванням вітчизняного виробництва, належить до засобів контролювання внутрішніх цін. За попередніми результатами процесу переговорів щодо вступу до СОТ, Україна збирається запровадити тарифну квоту на цукор-сирець – імпорт 260 тис. тонн (хоча деякі країни наполягали на 400 тис. т.) з 2% імпортним митом. Поза квотою тариф зменшиться до 50%. [2].

Табл. 1: Порівняння пропозицій ЄС, США та G-20 у сфері сільського господарства (доступ до ринків) Дохського раунду переговорів СОТ

Доступ до ринку	ЄС	США	G-20
Зниження тарифу	Рівень тарифу: 0-30% = 20% зменш. 30-60% = 30% зменш. 60-90% = 40% зменш. 90% + = 50% зменш.	Рівень тарифу: 0-20% = зменш, від 55% до 65% 20-40% = зменш, від 65% до 75% 40-60% = зменш, від 75% до 85% 60% + = зменш, від 85% до 90%	Рівень тарифу: 0-20% = 45% зменш. 20-50% = 55% зменш. 50-75% = 65% зменш. 75% + = 75% зменш.
Межа тарифу	100%	75%	100%
Чутливі продукти	Мах. 8% тариф, ліній	Мах. 1% тариф, ліній	-

Джерело: Агра Європа щотижня (2005)

Згідно цих пропозицій Україна надалі може очікувати скорочення імпорتنих тарифів на цукор від 30% до 85%, тобто на імпортне мито на цукор на рівні 38–27% після членства у СОТ. Найбільш ймовірно, що Україна буде вести переговори щодо цукру, як до „чутливого” продукту для запобігання максимальних скорочень тарифів, але необхідно буде відкрити нові тарифні квоти для компенсації експортерам та гарантії

доступу до ринку. Це означає, що у випадку ставлення до цукру, як до „чутливого” продукту, від України будуть вимагати збільшення тарифної квоти на цукор [2].

Сфера внутрішньої підтримки, напевно, є однією з найбільш суперечливих у переговорах між Україною та членами робочої групи СОТ. Країни-члени СОТ, згідно положень УСГ про субсидування або внутрішню підтримку, погодились зменшити обсяг підтримки сільськогосподарських виробників. В цілому, УСГ поділяє підтримку сільськогосподарських виробників на дві широкі категорії: підтримка, що не підлягає скороченню, та підтримка, що підлягає скороченню.

Інструменти підтримки першої (що не підлягає скороченню) категорії належать або до так званої 'зеленої' або до 'блакитної' скриньки, або підпадають під так звану поправку de minimis. Фундаментальною ознакою належності до цієї категорії є відсутність або мінімальний викривляючий вплив на торгівлю та виробництво.¹

'Зелена скринька' охоплює наступні групи заходів підтримки:

1) Загальні послуги, такі як наукові дослідження, підготовка персоналу, дорадництво, інспекція, боротьба зі шкідниками та хворобами, маркетингові послуги та послуги інфраструктури;

2) Платежі, що спрямовані безпосередньо на підтримку доходів та залежать від виробництва, страхування доходу та програми підтримки доходу, допомога у разі стихійного лиха, програми виходу на пенсію виробників та зношення ресурсів, інвестиційна допомога, екологічні програми, а також програми регіональної допомоги;

3) Державні резерви для забезпечення продовольчої безпеки;

4) Продовольча допомога.

Саме через 'зелену скриньку' Україна матиме величезні можливості підтримувати свій сільськогосподарський сектор, оскільки, як вже було вище зазначено, заходи цієї скриньки не підлягають скороченню.

'Блакитна скринька' охоплює програми з обмеження обсягів виробництва. Поправка de minimis охоплює заходи підтримки, які спрямовані на окремі види продукції, а також заходи, які не спрямовані на певну продукцію, кожна з яких складає незначну частку загальної вартості трансфертів виробникам (а саме, менше ніж 5% величини виробництва в розвинутих країнах, та менше ніж 10% - в країнах, що розвиваються). В країнах, що розвиваються певні інвестиційні субсидії, субсидії щодо закупки факторів виробництва в сільському господарстві для бідних виробників, а також підтримка виробників із метою стимулювання вирощування альтернативних до наркотичних культур

також не підлягають скороченню.

¹ Для того, щоб заходи підтримки не підлягали скороченню, підтримка повинна надаватись через державні програми, що не включають трансферти від споживачів. Більше того, такі заходи підтримки не повинні стосуватися цінової підтримки виробників.

Заходи підтримки, що належать до другої категорії підлягають скороченню і належать до так званої 'жовтої' скриньки. Основою для зобов'язань щодо скорочення таких заходів підтримки є показник Сукупного Виміру Підтримки (СВП), який дорівнює сумарній вартості витрат на внутрішню підтримку, що підлягає скороченню, агрегованій по всій продукції та програмам. У раці перевищення зобов'язань щодо обсягу СВП, будь-яка країна-член СОТ змушена зменшувати витрати на заходи 'жовтої скриньки' 2000-го року, кожна країна-член СОТ повинна була зменшити свій показник СВП в цілому на 20% - для розвинених країн, в той час як країни, що розвиваються - на 13.3% до 2005 року.

Більшу частину підтримки Україна надає у формі звільнення від сплати податків, які не входять до розрахунку СВП².

Правила СОТ вимагають переходу від податкових пільг до прямих бюджетних виплат. Насправді, з економічної точки зору, Україні в першу чергу краще зробити так, щоб будь-які заходи підтримки сільського господарства, до яких вона буде вдаватись, належали до "зеленої скриньки" заходів - як то підтримка освіти та досліджень у сільському господарстві, а також розвиток ринкової інфраструктури - на які не будуть поширюватись суворі правила щодо внутрішньої підтримки.

Щодо субсидування експорту, оскільки раніше Україна не вдалась до експортних субсидій, вона зобов'язалась не використовувати експортні субсидії до сільськогосподарської продукції.

Угода про санітарні та фітосанітарні заходи (УСФЗ), яку було укладено наприкінці Уругвайського раунду, спрямована на скорочення напруженості у торгівлі шляхом обмеження застосування заходів захисту щодо здоров'я та безпеки споживачів, які є прихованими інструментами протекціонізму. Угода по СФЗ націлена на гармонізацію заходів, що застосовують країни-члени СОТ, та забезпечення їх прозорості і наукового обґрунтування.

² Хоча податкові пільги аграрних підприємств не розглядаються угодами СОТ, це не стосується пільг щодо податку на додану вартість виробникам молока, та м'яса в Україні. Вони створюють нерівні умови для імпортерів тваринницької продукції в Україну, які змушені платити ПДВ на імпорт

Оскільки процедури перевірки на забруднення стають все більше складними та неточними, а споживачі в індустріальних країнах все більше чутливими до питань якості харчових продуктів, існує певне занепокоєння, що СФЗ можуть призвести до "перегонів у верх", при чому індустріальні країни встановлюють дуже точні обмежуючі стандарти, які дуже важко контролювати та перевіряти в "малих" країнах, які не можуть дозволити собі інвестицій у необхідні для цього потужності (наприклад, персонал та лабораторії). В результаті під прикриттям захисту споживачів можуть бути встановлені нетарифні бар'єри³.

В той же час, Україні необхідно здійснювати всі необхідні кроки для того, щоб проблеми з її продовольством, яке експортується, не викликали потреби у надмірних санітарних та фітосанітарних стандартах в

інших країнах.

Членство в СОТ повинно розглядатися з точки зору подальшої перспективи розвитку аграрного сектору, і тому необхідно чітко визначити умови підтримки вітчизняних виробників і напрямки розвитку торгівлі продовольством і сільгоспсировиною на майбутнє. Слабкі, не принципові позиції по відстоюванню власних національних інтересів в переговорному процесі не дозволять в перспективі проводити активну аграрну політику без достатніх внутрішніх джерел підтримки АПК.

На сьогодні середній рівень тарифного захисту аграрного ринку України становить 11,7%, що є досить ліберальним рівнем захисту. Ставки імпортного мита на окремі види продовольства в Україні коливаються від 0 до 30%, тоді як в ЄС максимальне значення ставок зберігається на досить високому рівні. Так, діючий тариф на імпорт м'яса яловичини в Україні становить 18%, в Російській Федерації 26%, а в ЄС 108%. В табл. 2 наведені ставки мита України, Росії та ЄС по конкретних товарних позиціях [2].

³ Поки-що досвід застосування механізму врегулювання суперечок стосовно СФЗ не дуже підбадьорює невеликі країни. Налічується 69 справ, які були ініційовані країнами з невеликою економікою. Із них дві третини було порушено проти країн ОЕСР, Лише у 20% із цих 69 справ країни з малою економікою досягли своєї мети. Треба, щоб країни з малою економікою об'єднали свої зусилля для консолідації обмежених ресурсів і для того, щоб ці кошти були доступні країнам з малою економікою, для допомоги їм прийняти СФЗ і при необхідності ініціювати суперечки стосовно СФЗ.

Табл. 2: Ставки мита на деякі продовольчі товари в Україні, Росії та ЄС

Продукт	Середні ставки мита, %		
	Україна	Росія	ЄС
Яловичина	18	26	108
Свинина	20	24	19
Масло вершкове	30	20	63
Сир	30	22	40
Картопля	5	13	7
Чай	5	13	1
Пшениця	15	5	12
Соняшникова олія	30	15	6
Цукор	30	7	50
Білий цукор	30	25	80

Джерело: www.wto.org

Наведені дані свідчать, що рівень тарифного захисту в Україні є досить ліберальним, в той час як тарифні бар'єри в країнах ЄС на деяку продукцію існують просто на недозволеному рівні. Прийняті зобов'язання щодо скорочення тарифного захисту сільгосппродукції будуть означати зниження і без того високих ставок мита та відкриття внутрішнього ринку. При цьому, мова не йде про продовольчу продукцію, яка за природно-кліматичними умовами не виробляється в Україні, або не може бути вироблена в необхідній кількості всередині країни. Для таких видів продукції імпортне мито може становити 10-15%, що є достатнім для фіскальної мети. Мається на увазі аграрна продукція, яка виробляється в країні в достатній кількості і крім задоволення потреб внутрішнього ринку може направлятися на експорт.

Членство в СОТ дещо звужить коло інструментів, якими можуть скористуватися аграрні політики в Україні, що може призвести до наступних негативних наслідків для економіки країни: збільшення обсягів імпорту й спроба використання України розвиненими країнами як ринку збуту своєї продукції призведе до занепаду неконкурентноспроможних галузей економіки, зменшення золотовалютних резервів та перетворення України на імпортозалежну країну з вузькою спеціалізацією.

Пригнічуючи національне аграрне виробництво, імпорту призведе до скорочення доходів населення та підприємств, як результат - зменшення платоспроможного попиту та національного ринку, а отже зменшувати і джерело коштів для національних виробників. І якщо зараз присутність національного товаровиробника на агропродовольчому ринку становить 93%, то з появою нового конкурентного середовища існує можливість зниження цієї частки до 60-70% [3, с.61].

Необхідно вдосконалювати засоби підтримки аграрного сектора (які не суперечать правилам СОТ), з правильним поєднанням елементів протекціонізму в галузях, які мають конкурентні умови нарівні з закордонними сільгоспвиробниками, при паралельному проведенні структурної реформи, забезпеченні послідовного росту платоспроможного попиту.

Сучасні тенденції розширення експорту за умови обмеженого внутрішнього попиту на продукцію вітчизняного агропромислового виробництва призвели до одночасного зростання імпорту цієї продукції, в тому числі по товарах однієї класифікаційної групи, що звужило можливості експортоорієнтованої стратегії економічного зростання АПК [1, с.227].

Однак при цьому важливо не забувати про ті вигоди, які Україна отримає у відповідь. Вигоди є наступними.

За прогнозами Мінекономіки, у разі використання переваг, які отримає Україна від участі у СОТ, вступ до організації забезпечить додаткове зростання ВВП до 2% пунктів щорічно, збільшення експорту продукції в обсязі до 2 млрд. доларів США, зростання прибутків підприємств майже на 8 млрд. грн. та щорічне

зростання обсягів прямих іноземних інвестицій у розмірі до 2 млрд. доларів, а загальний позитивний вплив на доходи Держбюджету сягатиме до 3 млрд. грн. щорічно [2].

Членство в СОТ надасть стимулів та прискорить реформування аграрної політики України і зобов'яже її дотримуватись стабільної та прозорої аграрної політики. Це позитивно вплине на вітчизняні та іноземні інвестиції, які мають особливе значення для такого сектора, як сільське господарство, що потребує значного вкладення капіталу та інновацій. В результаті, Україна як член СОТ зможе швидше розвинути свій аграрний потенціал на благо всієї економіки.

Також надасть право голосу у майбутніх дебатах довкола міжнародних правил здійснення аграрної політики та торгівлі сільськогосподарською продукцією. Маючи порівняльні переваги у сільському господарстві та статус "малої" країни-експортера таких основних сільськогосподарських продуктів помірної кліматичної зони, як зерно та насіння олійних культур (а потенційно також продуктів тваринництва).

І нарешті, як член СОТ Україна зможе мати доступ до механізмів врегулювання суперечок та буде захищена від свавілля її торгових партнерів.

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що в сучасних умовах становлення сільськогосподарської політики України має бути спрямоване на приєднання до СОТ, а цей процес є досить трудомістким, хоча багато в чому достатньо формалізованим. Але після закінчення процесу входження України в СОТ, та з набуттям Україною офіційного статусу країни-члена СОТ, буде досягнута головна мета - розширення доступу на зовнішні ринки і забезпечення національних інтересів для розвитку АПК, підвищення рівня життя, зайнятості та добробуту громадян України.

Джерела та література

1. Бойчук О.І. Продовольча безпека. Монографія. – Житомир: Полісся, 2004. – 348с.
2. Нієвський О. (2006): Бюджетна підтримка АПК. Консультативна робота AgPP2. ІЕД. <<http://ier.org.ua/papers/agpp2.pdf>>
3. Формування галузевих ринків України: перехідний період. – К.: Фенікс, 2004. – 332с.

Mgr Marzena Chmielewska¹

Warsaw Agricultural University

MAJĄTEK OBROTOWY A KONDYCJA FINANSOWA SPÓŁDZIELNI MLECZARSKICH W POLSCE

1. Wprowadzenie

Przemysł mleczarski jest istotną gałęzią gospodarki żywnościowej w Polsce. O dużej jego roli świadczy zarówno wysoki odsetek wydatków konsumentów na żywność, przeznaczanych na zakup artykułów mleczarskich, jak i znaczny udział produkcji mleka w produkcji towarowej rolnictwa. W Polsce w 2004 roku produkcja globalna mleka na mieszkańca wynosiła 301 litrów. Jest to dobry poziom na tle średniej dla świata, a nawet średniej dla Unii Europejskiej (UE)². Obecnie na rynku mleka w Polsce działa około 240 spółdzielni mleczarskich. Przemysł mleczarski można określić mianem sektora rozproszonego, jednakże stopień koncentracji w branży stopniowo wzrasta. Jednocześnie natężenie konkurencji w sektorze jest bardzo wysokie, o czym świadczy słaba kondycja finansowa tego przemysłu³.

Aktywa obrotowe to składniki majątkowe, które są zużywane lub zamieniane w środki pieniężne w trakcie działalności gospodarczej jednostki, w jednym cyklu operacyjnym. Krążąc w procesach gospodarczych zmieniają swoją postać na zasoby pieniężne i są jednymi z najważniejszych składników majątkowych w przedsiębiorstwie. Zbadanie kształtowania się kondycji finansowej w zależności od wielkości posiadanych aktywów obrotowych jest, zatem jak najbardziej uzasadnione.

Celem artykułu jest zbadanie zależności między wielkością majątku obrotowego a kondycją finansową spółdzielni mleczarskich w Polsce. Do badania wybrano, w sposób celowy, 37 spółdzielni mleczarskich położonych na terytorium całego kraju. Wybrano przedsiębiorstwa, których zarządzający wyrazili zgodę na udostępnienie niezbędnych danych oraz wykazywali zaangażowanie w problem badawczy. Analizowane spółdzielnie mleczarskie podzielono na grupy metodą tzw. kwartyli⁴. Za kryterium grupowania przyjęto wielkość majątku obrotowego w każdym z przedsiębiorstw. Zgodnie z przyjętą metodą grupowania wyodrębniono trzy grupy spółdzielni mleczarskich. Grupa pierwsza (1) objęła 25% spółdzielni o najniższych wartościach majątku obrotowego (w zaok-

¹ marzena_chmielewska@sggw.pl

² Iwan B.: *Zmiany w mleczarskiej bazie surowcowej po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej* [w:] *Agrobiznes 2005, Zmiany w agrobiznesie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, pod red. S. Urbana, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1070, Wrocław 2005, s. 343.

³ Mierzwa D.: *Restrukturyzacja i perspektywy rozwoju spółdzielni mleczarskich regionu dolnośląskiego na tle rozwiązań francuskich*, Zeszyty Naukowe AR we Wrocławiu, nr 463, Wrocław 2003, s. 161-163.

⁴ Metoda kwartyli polega na sortowaniu rosnąco, badanej zbiorowości według jednej określonej cechy, a następnie na podzieleniu na grupy obejmujące po 25% ilości badanych obiektów, można na tej podstawie wyodrębnić dwie, trzy lub cztery grupy z badanej zbiorowości, w zależności od zróżnicowania przedziałów wartości przed przystąpieniem do grupowania.